
AȘEZAREA SAȘILOR ȘI A CAVALERILOR TEUTONI ÎN TRANSILVANIA

Constantin Bogoșel

Încă din secolul IX, ungurii s-au lansat în cucerirea spațiului Transilvaniei, fiind avantajați și de faptul că micile formațiuni române erau în curs de formare și dezorganizate.

După anul 1000, ungurii trec la catolicism și cucerirea Transilvaniei devine și mai organizată având în vedere că de acum încolo au și sprijinul Bisericii Catolice. În aceste condiții la începutul secolului XIII, ungurii finalizează cucerirea Transilvaniei, dovada faptului că în 1222 sunt atestați la limita de răsărit a Carpaților.

Pentru a se menține în Transilvania și pentru a-și consolida puterea de-a lungul timpului, ungurii au avut nevoie de ajutoare, lucru de care ei erau conștienți, fiind într-un număr relativ mic pe teritoriul Transilvaniei cât și în Câmpia Panoniei. În acest scop ei vor permite colonizările secuilor, sașilor și a cavalerilor teutoni și ioaniți în teritoriul transilvănean. În lucrarea de față am să descriu așezarea sașilor și a cavalerilor teutoni în Transilvania.

Așezarea sașilor

Colonizarea sașilor a fost cunoscută ca o mișcare demografică germană spre răsărit, care s-a desfășurat mai intens între secolele XII-XIV, această mișcare fiind determinată de multiple cauze, generate de structura societății germane din acea perioadă, cum ar fi problemele economico-sociale, politice, demografice, naturale. Suprapopularea unor ducate apusene germane, limitarea suprafețelor care puteau fi amenajate pentru agricultură, situația materială precară a unor categorii ale populației, neacordarea de sprijin de către puterile centrale meșteșugarilor și negustorilor în lupta pentru libertățile comunelor urbane împotriva stăpânilor feudali ai orașelor, dorința de aventură și promisiunile ispititoare ale regilor Ungariei au adus sașii și în teritoriile Transilvaniei.

Originea¹ teritorială a sașilor nu poate fi precizată foarte clar. Cercetările arată că teritoriile de emigrare au fost diferite de la o etapă la alta, în funcție de stadiul de dezvoltare economico-socială a diverselor ducate și principate din Germania. Emigrarea a început din ducatele apusene ale Imperiului German, iar pe durata secolului XIII, centrul de emigrare s-a deplasat în Saxonia, Suabia și Bavaria. Pentru a cunoaște originea sașilor, s-au făcut studii și asupra numelui sub care apar în Transilvania, aceștia fiind numiți Flendrensi, Teutoni și Saxoni. Informații importante pentru cunoașterea originii sașilor oferă și cultura materială constituită din diferite obiecte de apartenență sașă, precum obiecte din fier,

---

1 Th. Năgler, *Așezarea sașilor în Transilvania*, ed. Kriterion, București, 1992, p.15-25

vas în forma unui cap masculin turnat în bronz, monede și o piatră de mormânt care reprezintă o figură umană în formă de cruce, obiecte găsite la Șelimbăr, Slimnic (jud. Sibiu) și la Cisnădie. Studii asupra graiurilor săsești, din secolul trecut, au concluzionat că se aseamănă cel mai mult cu graiul din Luxemburg. Abia în ultimele decenii s-a constatat că această asemănare se datorează izolării relative a ambelor graiuri față de spațiul german. În prezent se admite că cel mai important grup de sași sosiți în Transilvania sunt franconii apuseni din ducatele Lotaringiei Superioare și Inferioare. Primul grup mai important se pare că a venit la chemarea regelui Geza II. În fruntea grupului de coloniști se aflau, de obicei, locatori sau greavi, unii dintre ei dând numele lor satului nou întemeiat, încercând să obțină o anumită preeminență cu caracter feudal asupra sătenilor.

Colonizarea² sașilor, în grupuri compacte și regiuni precise, s-a produs în secolele XII-XIII, în doua valuri: primul, s-a desfășurat în vremea consolidării puterii centrale, a avut ca și caracteristici formarea în enclave, cu precădere rurale, diferențiate juridic și lingvistic³ de regiunile din jur, iar al doilea val, desfășurat când autoritatea regală era deja subminată, fapt care nu a mai condus la insule de populație germană rurală, fiind propice formării orașelor germane. În Transilvania s-a produs o colonizare pașnică, sașii fiind chemați de regalitatea maghiară. În Transilvania au fost așezați cu dosebire țărani și meșteșugari, elemente sociale productive, au fost așezate în mod excepțional și câteva grupuri aparținând nobilimii. În procesul de colonizare, sașii au cuprins și o parte din teritoriile secuilor, dar în principal ei s-au așezat pe teritoriile locuite de români. Maghiarii lipseau aproape în totalitate din aceste locuri în momentul colonizării săsești.

O altă caracteristică a acestei colonizări în Transilvania, a fost și așezarea lor de către regalitate într-un teritoriu cucerit relativ recent, locuit în majoritate de români. Sașii au fost așezați în enclave regale⁴, alături de care se aflau teritorii românești, care până la mijlocul secolului XII încă mai dispuneau de autonomie. Prin așezarea lor în Transilvania, aceștia trebuiau să contribuie la consolidarea stăpânirii maghiare în această zonă, fiind antrenați și în sistemul militar al Regatului arpadian, cu rol mai ales defensiv, de apărare a trecătorilor Carpaților. Pentru acest ajutor, sașii aveau beneficii din partea regalității maghiare, precum largi privilegii economice, independență față de Episcopia Transilvaniei, organizare autonomă, toate aceste privilegii precum și condițiile impuse de regalitatea Ungariei sunt consemnate în *Andreanum* (Bula de aur a sașilor), emis de regele Andrei II, în 1224. Diploma reflectă prin conținutul ei, atât interesele regalității, cât și pe cele ale coloniștilor. Sașii urmau să platească anual 500

2 *Ibidem.*, p. 27-32

3 *Ibidem.*

4 *Ibidem.*, p. 63-65.

de mărci de argint și să trimită 50 de luptători în oastea regală, dacă regele întreprindea o campanie în interiorul țării. În afara granițelor regatului, când în fruntea oastei era regele, trebuiau să pună la dispoziție 100 de luptători iar în campaniile conduse de altcineva, trimiteau doar 50. Sașii puteau să-și aleagă singuri dregătorii locali, regele numind un comite în fruntea provinciei. Puteau să circule liber cu mărfurile lor prin regat, având dreptul de a exploata anual, de trei ori câte opt zile, sare mărunță fără a plăti vreo dare. Cel mai important articol pentru sași era interdicția de a se acorda, din acest teritoriu, domenii nobilimii, iar dacă cineva dorea să aiba aici o moșie, aceștia aveau dreptul de a protesta. Au obținut de asemenea și dreptul de a-și alege preoții și de a folosi pădurile împreună cu românii și pecenegii.

Sistemul de organizare⁵ a satelor corespundea vechilor comunități germane. Câte zece gospodării dintr-un sat formau *Zehner*, iar o sută de sate formau o unitate numită *Hundertschaft*. Pământul care le revenea sașilor din partea regalității, s-a întins între Orăștie și Baraolt și între văile Târnavelor și Valea Oltului, plus Țara Bârsei și regiunea Bistriței. Teritoriul a fost împărțit, conform tradiției, în șapte scaune, dar ca și la secui, numărul de scaune a crescut în timp. În fruntea fiecărui scaun era judele local și cel regesc, iar cel mai înalt dregător era comitele sașilor. Primele scaune sunt menționate în secolul XIV, deși probabil organizarea lor este mai veche: Sibiu, Sebeș, Mediaș, Șeica Mare și Mică, Cincu, Sighișoara, Orăștie, Nocrich, Rupea, Miercurea, și două districte: Brașov și Bistrița.

La venirea lor, sașii au fost constituiți în obști sătești cu un număr variat de familii (54 la Cisnădie, 8 la Dobârca) în funcție de teritoriul de origine. Sașii și-au organizat satul cu curți alăturate, de regulă în două șiruri și cu piață centrală. Cele mai vechi case de locuit ale sașilor au fost din lemn și din paieantă, însă colectivitățile săsești și-au ridicat încă din secolul al XIII-lea multe monumente de cult din zid. Pe de altă parte, drepturile de negoț erau înscrise în foarte multe privilegii, arătând un stadiu avansat al diviziunii muncii în societatea săsească. Astfel, sașii la adăpostul privilegiilor lor, au contribuit la dezvoltarea producției agricole în Transilvania cât și la dezvoltarea centrelor meșteșugărești urbane.

Prezența românilor în zonele ocupate de sași, e atestată în mai multe documente scrise și de cultura materială. În condiția pătrunderii feudalismului maghiar și a colonizării secuilor, românii au construit pe la 1100 la Orlat, o fortificație cu trei valuri de pământ, platoul superior al cetății fiind întărit și cu palisade. Prezența obștilor românești⁶ în această vreme în interiorul enclavelor colonizate cu sași, este evidențiată și de numeroase toponime românești preluate în mod direct (Bistrița – Bistritz) sau sub forma de traduceri (Brasov – Kranen = ienupăr). Au fost descoperite numeroase

5 Anton Drăgoescu, *Istoria României. Transilvania*, Ed. George Barițiu, Cluj, 1997, p 78-82.

așezări presăsești, aparținând românilor, unele aflându-se în perimetrul în care s-au așezat sașii, iar altele în imediata apropiere.

Sașii împreună cu românii, au lucrat pamantul, au crescut animale, s-au ocupat de meșteșuguri, de minerit și comerț, ajutând la înflorirea Transilvaniei.

Colonizarea sașilor a constituit un factor de progres, ce a contribuit la trecerea economiei de la perioada timpurie la cea dezvoltată.

Așezarea cavalerilor teutoni

Regalitatea maghiară intenționa să mai aducă la granițele Transilvaniei, sau cel puțin în apropierea lor, noi populații străine, însă această intenție, în cele din urmă a eșuat. Prima încercare a fost făcută, prin aducerea cavalerilor teutoni în teritoriul Transilvaniei. Cavaleri teutoni⁶ reprezentau un ordin militar călugăresc catolic, creat de papalitate pe Locurile Sfinte (Palestina), în 1190, pe când încă era vie ideea cruciadei clasice. Mai sunt cunoscuți și sub denumirea de cruciații „*ospitalieri ai ordinului Sfintei Marii al teutonilor*”. Ordinul era alcătuit din „frați cavaleri”, aparținând nobilimii de origine germană, reprezentând elementul orășenesc din „frați preoți” (călugări), constituind clerul ordinului și din „frați slujitori” cu obligații față de nobilime.

La începutul secolului XIII, situația cavalerilor teutoni stabiliți la Acra nu era tocmai favorabilă, fapt care i-a determinat să accepte chemarea regelui Andrei II, ca să se stabilească în Transilvania. Cavalerii teutoni au fost așezați în Țara Bârsei în anul 1211 în scopuri militare: pentru a apăra granița de sud-est a Transilvaniei împotriva năvălirilor cumane; în scopuri social-politice: sprijinirea regalității și a feudalității în consolidarea puterii lor; în scopuri de prozelitism: urmăreau atragerea la catolicism a populației ortodoxe din zonele de așezare și cele învecinate. Aceste premise favorabile trebuiau să creeze contextul unei extinderi a puterii maghiare chiar și asupra regiunilor extracarpatiche. Prin aceste scopuri de prozelitism se urmărea și prinderea între două forțe catolice a Imperiului Româno-Bulgar a Asăneștilor, pentru a crea astfel un front al cruciadei în spațiul carpato-dunărean, constituită pe de o parte de cavalerii teutoni, iar pe de alta de Imperiul Latin de răsărit, fondat la Constantinopol.

Din aceste motive, s-a încheiat în 1211 o înțelegere între regele Andrei II și cavalerii teutoni, prin care, cei din urmă primeau Țara Bârsei, alături de largi libertăți și scutiri, ca de exemplu: dreptul de a se folosi în parte de bogățiile solului și subsolului, de veniturile din vămi, de a construi cetăți și orașe din lemn. Se supuneau

---

6 Mihai Bărbulescu, Denis Deletant, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Ed. Enciclopedica, București, 1998, p. 124-127.

direct autorității regești și nu celei voievodale. În timp, au obținut chiar și imunități fiscale, precum și cedarea tuturor dărilor de la localnicii români. Din 1222 obțin și scutirea de vamă la trecerea prin țara secuilor și prin țara românilor.

În vremea când Țara Bârsei⁷ a fost dată pentru ocupare, cavalerilor teutoni, aceasta nu era pe deplin integrată în Regatul Ungar, ci forma o țară românească, o uniune de obști, asemeni altori uniuni de pe întreg cuprinsul locuit de români. Regalitatea maghiară, din acest motiv, caracteriza teritoriul în discuție, ca fiind deșert și lipsit de locuitori. Afirmatia regalității intră în contradicție chiar cu diploma de danie a cavalerilor teutoni, în care era specificat „țara” care li se dăruiește teutonilor pentru ca să o locuiască în pace și să o stăpânească slobod, pentru ca prin conviețuirea cu ei „să se întindă regatul nostru”.

Pe lângă îndatoririle amintite mai sus, față de regalitatea maghiară, cavalerii teutoni trebuiau să dea o parte din aurul și argintul descoperit în Țara Bârsei, iar restul să le rămână lor.

Cavalerii teutoni vor începe să abuzeze de privilegiile obținute, încercând să obțină altele pe cont propriu, începând să încalce contractul stabilit, extinzându-și stăpânirea fără permisiunea regalității ungare, clădindu-și cetăți de piatră, bătând monedă proprie, nerecunoscând autoritatea episcopului din Alba Iulia, apelând direct la Papă, au trecut chiar și la colonizarea fără învoire a populațiilor germanice în regiunile dăruite lor și în cele învecinate. Aceste excese de autonomie și independență au determinat armata regală să intervină. Primul conflict care a izbucnit între rege și teutoni a fost în 1222, însă acesta s-a aplanat grație intervenției papale. Regele a revenit asupra hotărârilor sale, repunând teutonii în drepturile lor acordate prin diploma din 1211, chiar adăugând drepturi noi. Acestea au fost confirmate prin dania din 7 mai 1222.

Încercarea teutonilor de a-și extinde stăpânirea la sud-est de Carpați și asigurarea unui statut autonom, sub protecția Papei, va determina pe regele Andrei II⁸ să-i alunge din Țara Bârsei, prin forța armelor. Aceștia se vor stabili la scurt timp în Prusia, contribuind la politica de catolicizare, colonizare și de cucerire îndreptată spre est.

Prezența cavalerilor teutoni în Transilvania a fost totuși benefică, ei punând capăt dominației cumane în teritoriile de la sud și est de Carpați, care a dus la destrămarea Imperiului Cuman, de asemenea, au arătat Regatului ungar drumul spre Dunărea de Jos și Marea Neagră, mai precis spre un obiectiv de politică externă care va fi urmat timp de două secole.

7 *Ibidem*.

8 Anton Dragoescu, *op. cit.*, p.120-124.

O dată cu așezarea sașilor și a cavalerilor teutoni în Transilvania, s-a încheiat în mare parte, procesul pătrunderii directe a feudalismului apusean în acest teritoriu.

SETTLEMENT OF THE SAXONS AND TEUTONIC KNIGHTS IN TRANSYLVANIA

Summary

Since the 9th century, the hungarians launched themselves in conquering the space of Transylvania, being advantaged by the fact that the small romanian formations were still developing and were quite disorganized. After the year 1000, the hungarians passed to Catholicism and the conquering of Transylvania became more disorganized, mostly because from now they also had the support of the Catholic Church. In these conditions at the beginning of the 13th century , the hungarians complete the conquering of Transylvania, and in 1222 they are certified at the east bound of the Carpathians. To remain in Transylvania and to consolidate their power over the time, the hungarians needed help, because they were in a relatively small number in Transylvania and also in the Pannonian plain. So they allowed the colonization of the Sze(c)klers , of the saxons from Transylvania, of the teutons and the ioanits knights on the transylvanian teritory. How did this colonization evolve? What importance did it have for Transylvania? I will try to answer to these questions through this article.